

REDACȚIA:

și
ADMINISTRAȚIA :
Batthyányi utca Nr. 2

Aricoli și corespundențe pentru publicare se trimit redacției.

Concurs, inserțiuni precum și taxele de abonament se trimit Administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ : DUMINECA.

PREȚUL
ABONAMENTULUI I
PENTRU
AUSTRO-UNGARIA :
Pe un an : 10 cor.
Pe 1/2 an : 5 cor.

PENTRU ROMÂNIA ȘI
STRĂINĂTATE :
Pe un an 14 franci.
Pe 1/2 an 7 franci.

Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

Protocolul congresului național-bisericesc, din anul 1906.

Dacă facem o mică asemănare între acest feliu de publicațiunea din trecut și între cea din anul prezent, ochiul pare mai mângăiat văzând progresul ce-l constăți îndată la început, în acțiunea Măritului Congres național-bisericesc.

Este adevărat, că nici o instituție constituțională menită a progresa, la începutul activității sale nu-ți poate prezintă rezultate, care să rămână ca direcții conducătoare, ci se văd, ici colo, manceități, altcum inerente firei omenești. Progresul semnalat însă arată, că bătrâni și tineri, deputații congresului au fost indeosebi în anul Domnului 1906 pătrunși de marea însemnătate a poziției, cu care i-a onorat încrederea poporului dreptcredincios. — interesat a cunoaște din fir în păr toate chestiunile mari ale bisericii, cari au primit în congresul anului 1906 o soluție statornică norocoasă și deamă, mi-am folosit puținul timp liber pentru a căută cu tot dinadinsul criteriile morale și naționale cari au determinat mersul afacerilor în forma cunoscută prin ziare și acum redusă în anuarul, ce poartă titlul de mai sus. Duhul, ce transpiră din rapoartele generale, duh bun și drept, duhul dragostei și al temerii de Dumnezeu, ne va arată criteriile dorite, dar firește, numai atunci, când vom ști să fim obiectivi și să cumpănim împrejurările cuminti, numai cu dorul luminii în suflete.

Cuvântul prezidial de deschidere, deși cuprinde, în nucleu — direcția și esența activității congresuale, nu poate și nici nu e în măsură de a exhausta programul de acțiune, care numai de-aci înainte urmează. — Totuș, tonul ridicat și demn, ascultat în liniște solemnă, asemenea mării naintea furtunii — semnalând primejdia zilelor rele, ne-a dat, ca o baghetă magică, cărarea luminoasă prin întunerecul care ne copleșește : învățăturile și veșnicile adevăruri ale sfintei Scripturi. „Ca fiii luminei să umblați“, ... „răscumpărând vremea, căci zilele rele sunt!“

Ori cât am avut partea „zilelor rele“ în viața noastră bisericescă națională, totuș ni-s'au dat și prilejuri de înseninare, de înviorare și mângăiere sufletească, în cursul vremilor ce trecură

Idea măreață a nemuritorului mare Ierarh Andreiu Baron de Șaguna, ca să avem o biserică catedrală im-

pozantă, trup s'a făcut prin Excelența Sa Dl Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Mețianu, care ajutat de dărnicia fără de seamă la popor sărac cum suntem noi, ne-a deschis sufletul cu veselie și inima cu mândrie națională, când mișcându-și pletele cărunte, cu buzele trâmura-toare de emoție ne-a sfințit cetatea nebiruită, ce poartă numele de : *biserică catedrală*. — Eată ce spune în legătură cu cuvântul prezidial, raportul general al Conzistorului mitropolitan din ședința plenară.

În firul expunerilor din acest raport se arată în teză generală peripețiile și stările anormale, prin cari a trecut țara noastră dela cea din urmă sesiune congresuală, ca să treacă la chestia școlară, azi deja rezolvită tocmai cum zice raportul : „fără conziderare la autonomia bisericii noastre“.

Se arate căile, demersurile, ce s'au făcut de Excelența Sa Dl Arhiepiscop și Mitropolit, glasul bărbatesc cu care episcopatul nostru a apărat drepturile poporului dreptcredincios, și felul în care obștea românească a însoțit lupta legală pentru triumful dreptății.

Dupăce se spune, că în cauza menținerii statului quo în sînul bisericii noastre, încă la 1 August 1904 s'a înaintat ministrului de culte un memoriu energic de protestare, se arată cu durere și întristare, că acestui memoriu „nu i-a urmat răspuns nici până în ziua de azi“.

Cam ce fel de importanță se dă și celui mai înalt for din biserică ortodoxă română, Congresului național-bisericesc — din șirele acestea subliniate se vede prea lămurit ! Noi, bunii slujbași și vașnicii critici stilari, ne frământăm capul cum s'o spunem fraților stăpânitori mai pe îndelete, și mai frumușel, că nu suferim să ni-se atingă, cu nici un preț, drepturile autonome ale bisericii noastre, iar când să arătăm, de fapt, că fiind atacați, ne apărăm, și nu glumim, — tocmai atunci plecăm capetele naintea tratamentului de a nu primi dela guvern *nici în 1906 răspuns la scrisori oficioase din 1904 !* Indiferent că ar fi răspuns bine, ori rău pentru noi, — dar a ne trata, ca pe niște cantități negligeabile și a primi lovitura întorcând și cealaltă față a obrazului, o, asta e prea de tot, prea seamănă a sclăvie, și-i rușine să mai fim selavi în veacul luminii !...

Partea raportului, unde se vorbește despre limba de catihizare în școlăle militare, în legătură cu creșterea contingentului de preoți militari de confesiunea noastră, este multumitoare și rezultatul demersurilor

În acest obiect diferă mult de celelalte, în chestia limbii românești. Nu poate fi indiferentă atitudinea bisericeii în — Congresul național-bisericesc, nici în privința punctului de vedere principal relativ la pretenziunea administrației militare, ca sărbătorile soldaților ort. rom. să cadă de-odată cu ale rom. cath. Cererea asta din partea alor noștri nu s'a primit și astfel nici călindarul Gregorian nu și-a putut face intrare în mijlocul nostru. Parentarea membrilor Congresuali răposați este un moment etic duios, par'că mi-ar zice, oare-cine, din depărtare, griji să fii gata; memento mori!...

Raportul general al senatului strâns bisericesc, cu datele lui statistice arangiate cu multă pricepere arată cu cifre elocvente starea bună, rea, în care ne găsim. Un punct, dela care foarte mult atârnă dezvoltarea morală a poporului nostru, acela al covețuirilor nelegiuite, care în ultimii trei ani au crescut cu 1146 cazuri, a preocupat și va trebui să preocupe cu atât mai mult Măritul congres, întrucât se pare, că aceste conviețuiri sunt nu numai din nepăsarea nupturiențelor, ce biserica nu-i poate aduce cu sila înaintea altarului, ci pe lângă șoptele că n'are la ce merge la popa, — este prea mic zelul pastoral al acelor preoți, cari pentru a-i și acoperi neglijența în loc de a prezenta toate cazurile din comună cinstit și deschis, înșiră la datele statistice câteva, rămâind cele mai multe în sarcina vremii și pe conștiința celor ce luminează ar fi să fie și nu vor să-și înțeleagă chemarea.

Laudă Domnului, că sunt puțini de aceștia, foarte puțini...

Trecerile dela alte confesiuni la ortodoxie încă va trebui să fie cumpănite mai rece. Condescendența ce o vedem la alții, deși din punct de vedere moral n'am fi aplicați s'o urmăm, dar, pentru că consecvent și aproape cu indiferență ori, poate, chiar cu satisfacție se primesc ai noștri în sinul altor confesii, de multe ori pe motive de tot subrede, — nu este iertat să ținem porțile ortodoxiei închise cu cerbicoșia de pân'aci. — Să nu facem proselitism. Atâta tot; dar atunci, când comunități declarate fără confesie, adică în fața unui fapt implinit la care ortodoxismul nici direct nici indirect nu poate fi invinuit cu pescuire în tulpure, — se cer, se doresc în sinul bisericeii ortodoxe, condescendența departe de-a ni-se socoti ca merit și dragoste frățească, — în loc să ne folosească, ne strică și ne prezintă în fața lumii ca pe niște slăbănogi, lași, cari își țin legea de frică, ori pentru că sunt o turmă de idioți.

Raportul general școlar. Pe lângă cele deja amintite referitor la școale, țin să remarc două cifre: numărul învățătorilor și plata ce-o capătă.

Aveam 1793 inv. în anul 1901/2, cu plată de 1,212.161. 91; salariul la 1904/5 face 1,309.299 74; va să zică în trieniul acesta, avem un + 97.137 83, sume plătite din „sărăcia poporului din a cărui sudoare și jertfă marinimoasă se susțin exclusiv școalele noastre precum nimerit și atât de duios ne vorbește raportul.

Trebuie să accentuăm cu mândrie, că aleșii acestui popor, Conzistoarele eparhiale, și acum membrii Congresului național bisericesc, în fața tuturor ordinațiunilor contrare dreptului autonom s'au purtat cu fruntea înălțată protestând cu toată tăria în contra lor; dar rezultatul final trist este cunoscut pe deplin.

În privința propunerii religiunii în școalele cari nu stau sub jurisdicția Conzistoarelor noastre, adică și școlile de stat și comunale, s'a luat măsuri hotărâte demne de o corporațiune așa de înaltă cum e Congresul. Se spune express, că religiunea se va propune elevilor gr. or. numai în limba română; iar unde se va cere să se propună în alte limbi, catiheții respectivi, „să nu cedeze sub nici o condiție, fiind (pretenziunile acelea) cu desăvârșire ilegale“.

Când cetesc despre revendicarea drepturilor școalelor noastre din granița militară bănățeană, mă cutremur la gândul cum poate să fie cineva atât de slab la suflet, ca în congres alături de mitropolit de episcopi, și de membrii vrednici congresuali să pretindă astfel de lucruri mărețe, iar acasă să abandoneze ideea unui gimnaziu românesc! Judece cine vrea și cum poate această duplicitate; dar pe marele vinovat tot nu-l va scoate alb nimeni și niciodată!...

Raportul general epitropesc prezintă starea materială special pentru arhidieceză, căci rapoartele despre averile celorlalte două eparhii, nu sunt induse aici, cu cifre.

Progresul realizat însă ne îndreptățește a spera tot la mai bine. Un moment înbucurător este și faptul, că ideea înălțării unui monument nemuritorului — Arhiepiscop și Mitropolit Andreiu Baron de Saguna, începe a lua forme concrete.

Cu finele anului 1905 fondul pentru monument are un crescământ de 8.075.70; iar capitalul întreg al acestui fond face 42.250.20!

Pentru-ca ideea aceasta să se traducă în faptă, marii mecenăți, ce îi are neamul nostru românesc, să se grăbească a întregi suma aceasta pe anul iubilar 1908 cel puțin la una sută mii coroane.

În acest chip numai, s'ar serba memoria aceluia, care n-a lăsat în veci vie și puternică cetatea neamului nostru, biserica ort. română întărită prin Statutul ei Organic.

Numărul fundațiunilor de-asemeni a crescut cu două însemnate: fundațiunea Trandafil, din venitele căreia pân'acum a intrat la mitropolie suma aproape de 10.000 cor. Apoi în urma Colectei inițiate de d-l Em. Ungurean, pentru înființarea episcopiei din Timișoara, în suma de 9.465.76.

*

Cu inima liniștită putem constata, că față cu trecutul am progresat pe toate terenele în viața noastră bisericească; iar dacă școalele sunt azi **clipe suspendate**, Măritul congres național viitor își va ști face datoria. Celce iscălește aceste rânduri are o mică dorință, pentru mărirea bisericeii și pentru cinstea neamului: să se păzească totdeauna și între toate îm-

prejurările cu demitatea recerută și nici când să nu ne vedem congresul tratat cu aer de sfidare și nu mai ales ca pe o cantitate neglijabilă, cum s'a văzut cu memoriul din 1 Aug. 1904.

Cuprinsul bogat al acestei publicități periodice, pe lângă prețul modest de 2 cor., poate cuprinde loc de cinste în biblioteca fiecărui cărturar român drept-credincios

Dela Crișul-repede.

Din trecutul nostru cultural. Începuturi de cultură.

— Urmare. —

3. *Cazania* (1564) și 4. *Molitvelnicul* lui Coresi sunt făcute, cea dintâi după un manuscris rămas necunoscut, dar într'o bună limbă și scris din punct de vedere reformat; cea din urmă pare o traducere după ungurește, făcută, probabil din însărcinarea episcopului român-calvinit George de Sângeorgiu, iar banii tiparului i-a dat un nemeș cu numele Forró Miklos.

5. *Psaltirea lui Coresi* se tipărește la 1570¹⁾ și la 1577 (Editată cu facsimile de Academia Română prin B. P. Hașdeu).

Coresi încetează de a mai tipări un timp, anume până la 1581, cărți românești, probabil pentru motivul că se treceau greu, căci se temeă preoțimea de un hap amar al eresiei, în învelișul dulce al limbei românești. Dar tocmai pentru a nimici bănuielile de această natură, Coresi tipărește următoarele cărți:

6. *Psaltirea slavo-română*, la 1577 apoi

7. *Evangheliarul slavo-român*, între anii 1578—9 — acest din urmă rămas fragmentar.

8. *Tâlcul evangheliilor* sau *Cazania*, tipărită la 1581 în Brașov e ultima lucrare românească alui Coresi, de astădată nu o traducere cu caracter calvin, ci traducere făcută, după toate probabilitățile, din însărcinarea mitropolitului Eftimie al Munteniei²⁾. Cărturarul care a făcut traducerea, după isvor ortodox, pare a fi fost Popa Mihai, preot în Scheii Brașovului.

Cum se vede, tipărirea de cărți bisericești (*Cazania*) alui Coresi deși e întâmpinată rău și provoacă un fel de reacțiune, la finea veacului al XVI-lea, și dinspre principatul Munteniei, provoacă tipărirea de cărți românești; același lucru îl vom vedea — dar mai târziu cu aproape 100 de ani! — și în Moldova (1679 Dosoftei), deși ortodoxia, în haină slavonă, luptă cu îndârjire contra pornirilor proselistiche din Ardeal, împiedecând progresul intrupării cărților bisericii române în limba românească.

În lupta religioasă cultura și limba română nu pierde, ci prin ea se străcoară emanciparea și afirmarea individualității noastre etnice, naționale.

Propaganda calvină și caracterul ei, în prima fază. Metodul propagandei religioase a protestanților, început prin tipărirea de cărți bisericești, sub mâna lui Coresi, se continuă; iar din partea apărătorilor ortodoxiei din Ardeal, după tipărirea dintre 1560—1582, nu s'a mai făcut nimic pe acest teren, în curs de 60 de ani. Pe când în Principatele române slavonismul și cultura slavă ajungeau la apogeu, la cea mai mare înălțime, ca formă, începuse și a se clătina în temelile sale, în ce privește bazele ființei sale: posibilitatea înțelegerii și utilizării ei.

Propaganda calvină din Ardeal¹⁾ și părțile ungurene dă poporului de neam românesc și de lege ortodoxă: evangelia, apostolul, cazania și psaltirea lui Coresi, — tot cărți de credință și ritual calvin (reformat), ca astfel să-i pregătească și să le pună la îndemână, oilor rătăcite și posibilă intrarea în staulul reformei, al „dreptei credințe“. Cărți rituale nu se traduc dar, de reformați, în Ardeal, dar jugul limbei și vone în ritual devine tot mai greu, și propaganda întezindu-se și luând un caracter din ce în ce mai violent, în parte numai e atenuat din când în când, de intervenția principilor Țărilor românești, la craii Ardealului.

O carte prețioasă, tipărită pentru români de propagandiștii calvini, este *Palia* dela Orăștie din 1582, scrisă în cea mai frumoasă limbă, dintre toate tipărirea de până aci

Traducerea a fost făcută, probabil, din slavonește, de *Moise Peștișel*, predicator în Lugoj, cu concursul protopopului *Archirie* din Hunedoara, care probabil va fi știut grecește, controlându-i-se traducerea de *Efrem Zecan dascălul*, probabil de slavonie și *Stefan Herce* din Caransebeș, care va fi știut limba ebraică, — patron al publicațiunii fiind superintendentul-episcop românesc *Mihail Tordasi*.

Acestei propagande, în parte lente, îi urmează alta, violentă, pe timpul lui Gheorge Rákoczi II și urmașii lui, contra căreia se va porni lupta și de peste Carpați, cu Sinodul dela Iași, și cu tipărirea de cărți bisericești și slavone, dar și românești, din necesitatea înțelegerii pentru popor a cuvântului ortodoxiei.

Apogeeul și căderea

culturei slavone. Pe când în Ardeal operă propaganda reformei în Muntenia și Moldova se dezvoltă o mare activitate pentru tipărirea de cărți bisericești în limba slavonă și în toate limbile orientale, pentru păstrarea ortodoxiei tradiționale, manifestându-se aproape întreaga viață culturală românească numai în cultura religioasă bisericească — slavonă.

¹⁾ În Moldova face o sporadică încercare de reformă Iacob Heraclit, poreclit Despot Vodă. El făcuse la Cotnari o academie, la care a adus ca profesori pe I. Sommer, luteran, ginerele lui Melanchton, amicul lui Luther; pe Gașpar Pentzer din Cracovia, polonez, pentru matematică; pe Ioachim Ruteca, pe Prudentius și pe sasul din Ardeal Wolf. — Cu Despot cade și academia lui protestantă. Sommer trece ca profesor la colegiul din Cluj.

¹⁾ Exemplar aflat de V. Mangra; acum la *Academia Română*.

²⁾ Probabil patronul lui Coresi cel „înstrăinat“, revenit la scaun, după schimbarea constelațiilor politice din Muntenia.

Dezvoltarea acestei culturi, străine de teritorul și de limba poporului, pe trup românesc, este a se atribui înafară de instituția rituală și așezărilor politice ale țărilor românești, și împrejurării, că Principatele române au devenit *locul de refugiu al culturai slavo-ortodoxe*, după-ce statele slave din Peninsula Balcanică și-au pierdut independența politică (1392), prin lărgirea cuceririlor distrugătoare ale Semilunei.

Locuri de refugiu au fost aceste țări mai multe veacuri pentru refugiați călugări cucernici, cerșitori ori șarlatani, pentru învățații ori spoiții Orientului creștin, cari căutau milă și ajutor la Principii români, darnici, pentru săracii cu cruce pe pept, cari veneau în numele ortodoxiei gonite de păgâni, căutând popas, scut și alinare.

Domnii Principatelor se mândreau a fi proteguitorii pribegilor învățați în cartea sfântă; și atât dâșii cât și mulți mari boieri se întreceau cu darurile pentru Orientul creștin, cu gândul la mântuirea sufletului.

Când nimeni nu mai apără ortodoxia în împărăția turcească, Voevozii principatelor se închipiau a fi meniți dela Dumnezeu a țineă locul împăraților bizantini; așa, că Domnul din Suceava ori Iași cu cel din Târgoviște ori București se întrec în a clădi biserici (Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Ștefan cel Mare) și în a tipări cărți (Vasilie Lupul, Matei Basarab, Constantin Brancoveanu) pentru întreaga ortodoxie.

Patruzeci de biserici vestesc cele 40 de biruințe ale lui Ștefan cel Mare, nu există împodobiri de biserici ca Trei-Ierarhi alui Vasilie Lupu ori Mănăstirea legendară a Argeșului, datorită lui Neagoe Basarab, — atât de mare eră pietatea și cinstea celor bisericesti, în podoabe și împodobiri tradiționale, în totul ținându-se ritualul tradițional, slavon.

Podoabe ale artei sunt scrisorile și chenarele cărților și actelor, capetele de schisori, făcute în desene minunate, aurituri ș. a. Acestea sunt notele caracteristice ale produselor literare și artistice ale epocii culturai slave; și acestea sunt dezvoltate și susținute nu de vre-o gintă slavă, pe pământ slav, ci de boerimea și domnitorii români ai țărilor românești, căci de vre-o cultură națională, de o deșteptare a sentimentului național și de necesitatea cultivării limbei naționale nimeni nu visă pe atunci, cel puțin nu în Orientul european, căci eră la apogeu o limbă moartă, cea slavă, folosită și în biserică și în viața de stat, — întocmai cum și în țările din Apusul Europei, popoarele au stat veacuri întregi sub jugul limbii latine, moarte, ca limbă oficială și limbă a culturai.

Pietatea și ortodoxismul Domnilor români ajunge până la paroxism; încât, pentru sfințirea cu mare solemnitate a bisericii Curtea de Argeș, Neagoe-Basarab Voevod a adus un Patriarh și trei mitropoliți din Orient și pe egumenul mănăstirii Sf. Munte Atos. Drept dovadă, că sentimentul religios întrunea, fără deosebire și fără conștiință de naționalitate, pe toți ortodocșii din societatea înaltă, cari aveau un rol în viața sta-

telor și popoarelor: pe boerul român cu arhiereul bulgar, cu negustorul grec. ș. a.

În consecvența situației, până în partea a doua a veacului XVI. nu poate fi vorba de o cultură română, în limba română, ci de o cultură slavo-ortodoxă, susținută și dezvoltată chiar de unii voievozi românești până și cu condeii¹⁾; o cultură străină e, trăind, parasitic, din marinimositatea și pietatea pentru forme și tradiție, a stratului social dominant din principatele române: cultura slavo-ortodoxă.

Această cultură luase lupta contra propagandei reformate din Ardeal, precum vom vedea (Sinodul dela Iași și „Mărturisirea Ortodoxă“ ș. a.)

De pe vremea lui *Mihai-Viteazul* († 1601) însă încep chiar și „piserii“ oficiali a face greșeli de limbă la scrierea hrisoavelor slavonești; iar în locul și contul limbei slavone caută să-și facă schele de parvenire influența neo-grecismului, aducător de puțin bine și multe rele patriei adoptive și prea miloase pentru străini, dar și târzielnice în dezvoltarea sa firească, tocmai din pricina imposturilor străine.

Când în principate slavonismul pornește spre declin, în Ardeal se pornește un nou curent, care folosește mai mult poporului românesc, decât scopului urmărit de propagatorii lui²⁾.

(Va urma).

Terminologia studiilor fizico-chemice.

De

Ioan Crișan.

— Urmare și fine —

Cred, e conștient, ca să se facă și observările din punct de vedere gramatical, întru cât terminii resp. anumite cuvinte se aplică în mod eronat și în studiile de chimie.

Și apoi la adică: Nu e de ajuns ca numai să zicem, că aci și aci... este greșală, ci trebuie să spunem, motivăm, că pentru ce nu e bine! fie aceea ori ce aberație de limbajiu.

Mai departe carbon e mai maleabil din punct de vedere al limbei decât carbogen.

Tendența unor corpuri de a se împreună (ca oxigenul cu fierul) o vom numi afinitate (chemică).

Vorbind elevilor despre prepararea vinului și voină a face deosebire între el, vom zice vin vechiu, iar nu „vin bătrân“ cum am aflat într'un manual, pentru cultivarea viei.

Bătrân este omul, pomul etc.

Vom zice azot în loc de nitrogen, căci e ecvivalent cu acela fiind și mai ușor de pronunțat.

¹⁾ *Neagoe Vodă Basarab* (1512—1421) și-a scris slavonește sfaturile, un fel de testament politic, pentru fiul său.

²⁾ Vezi: Catehismul calvinesc.

Prepar e mai corect, mai ducător la scop decât pregătesc, căci prin aceasta ușor ajungem și la „preparațiune“, care cuvânt la predarea cunoștințelor chimice obvine des.

Relativ la pronunțarea eronată, nici aceasta terminologie, întru cât există, — nu e mai pe urmă decât a fizicei, căci în crâmpiele fragmentare am nimerit și peste cuvintele: „chimie“ și „sinteză“, accentuându-se, înotându-se adecă nu, silaba penultimă: chimie, sinteză, cum ar cere ortoepia limbei românești, ci silaba primă din ambele cuvinte, ca și când noi am fi descendenții lui Árpád, căci numai Maghiarii dau cu accentul pe silaba primă.

Almintrelea înțonarea cuvintelor la noi, special a terminilor, lasă mult de dorit, măcar că cei chemați și competenți ar putea ajuta și aci!

Câte cuvinte pocite și scrintite, din punct de vedere ortoepic-ortografic se vor fi aflând nu numai în literatura noastră didactică, ci și pe alte terene ale dezvoltării noastre naționale!...

Căci vom ști bine și din experiență, că unii, unul același cuvânt nu-l exprimă la fel; unul zice și scrie abător, altul abatór; unul oprésor, celalalt opresór ș. a.

Recunosc, că aceasta nu se ține strâns de obiect dar o chestie ce ar trebui să preocupe mai deaproape pe academicienii și filologii noștri, căci rezultatul nu ar putea fi decât îmbucurător și ca atare binevenit și pentru dascăli și pentru nedascăli.

Și învățatul nostru profesor universitar din Regat, A. Philippide, cum a știut scrie în nemțește volumul său destul de important „Über den lateinischen und rumänischen Vortaccent, in Forschungen zur rumänischen Philologie“ — cu atât mai vărtos ar putea tranșa modul de întrebuițare al accentului înțonării, ce-l reclamă anumite cuvinte în — în limba română, în ce nu se poate pronunția cu competență ori cine!

Dacă Academia Română nu a făcut aceasta până acum — să așteptăm și sperăm dela particulari!...

După aceasta digresiune impusă de împrejurări și ca atare oportună — să revenim la obiect.

Pe baza materiei ce e a se predă în școala de toate zilele, terminologia chimiei ar cuprinde cam următorii termini mai speciali-acceptabili: ¹⁾

aer atmosferic (=tot aerul ce ne încunjură pe noi și globul pământesc); ²⁾

analizez (= când caut ceva să desfac, descompun în părțile sale);

acid-carbonic (= se naște din împreunarea oxigenului cu carbogenul);

artificial (= se zice despre un lucru făcut de mâna omului și nu de natură);

absoarbe (=trage în sine sau înghite cutare fluid, ca varul acidul-carbonic);

¹⁾ Expresiunile și cuvintele aflate în anumite manuale cu mancițati și tractate mai sus = de aici încolo nu se vor mai aduce înainte.

²⁾ Spre a se putea face mai ușor distingerea în terminologie, cuvintele încâtva le-am înșirat după alfabet.

alcool (= un fel de lichid ce se află în beuturi, — se mai numește și spirt);

aliment (= aceea cu ce omul trăiește ca pâine, lapte ș. a.);

aparat (= unelte sau instrumente folosite la săvârșirea unui lucru);

aprinjoară (= aceea cu ce aprindem focul, unii îi zic „mașine“ alții „chibrit“ dar e mai bine aprinjoară);

bagatel (= se zice despre un lucru, ce nu mult prețuește);

borcănel sau borcan (= vas mic de sticlă ori pământ în care se poate pune sau păstră ceva);

constitativ (= ce face parte din ceva);

consum (= nimicesc ceva prin folosire, bunăoară focul consumă lemnele; omul consumă mâncările; cilindric (= se zice despre corpuri ce au formă rotundă lungăreață, ca sulul dela moară);

conduce (= arată calea... sau duce cu sine ceva sau pe cineva);

caz (= întâmplare sau fapt implinit);

combinațiune (= împreunare sau unire de mai multe părți sau elemente);

complet (= întreg);

devine (= se face, ajunge... bunăoară fierul de vâpae devine roșu);

descoloră (= îi ia culoarea, îl lipsește de culoare);

destilat (= apa redusă, prin fierbere numai la oxigen și hidrogen);

(se) dezvoaltă (= se ivește, se naște);

expir (= lapd aerul din plumâni);

experiment (= ceea ce se face cu anumite aparate, spre a putea vedea ori află ceva);

expus (= pus sau așezat (afară) ca să se vază);

formează (= face sau alcătuește);

filtrez (= strecur);

fermentațiune (= dospire);

inspir (= trag aer în plumâni);

introducem (= punem sau potrivim);

influență (= putere ce poate avea un lucru asupra altuia);

liber (= ce nu e închis);

materia (= aceea din ce e făcut ceva);

micșorez (= face mai mic);

murdar (= necurat, mânjit);

microb (= animal de tot mic, care nu se poate vedea, ce se află în aer fiind pricina la multe morhuri),

nizuește (= se silește, se trudește);

necomplet (= neîntreg);

(mă) nutresc (= mă hrănesc);

obțin (= capăt, dobândesc);

obvine (= vine înainte);

organic (= se zice despre un corp, ce are anumite organe și trăiește);

observăm (= putem vedea);

produce (= ne dă, sau câștigă);

preface (= schimbă cu totul);

principal (= de frunte, mai însemnat);
 reduc (= micșorez);
 respirațiune (= expirarea și inspirarea la oaltă);
 spirt (= alcool);
 spirală (= drot sau altceva, așa întocmit, ca să
 se poată încărni sau șerpui încoace și încolo);
 (ne) succede (= ajungem la ce dorim);
 spirtuos (= ce conține spirt);
 separez (= deschilinesc);
 suc (= umezeala, ce se află în plante);
 tub sau tubuleț (= țeve de plev sau aramă);
 temperațiune (= nici prea cald nici prea rece:
 de mijloc);
 urcă (= suie...);
 ventilez (= aerizez);
 vegetal (= ce se ține de plante);
 zăhar (= particulele dulci aflătoare în struguri, vi-
 șine și alte materii; tot sub aceasta numire se capătă
 și din boltă ca zăhar alb).

Lucru de sine înțeles: terminologia chemiei nu
 se va reduce numai la atâta, deoarece ea oscilează
 după materia și extenzianța în care aceea se propune.

Ceeace eu am relevat, relativ la aceasta termi-
 nologie — am relevat numai între niște margini re-
 strănse, impuse de împrejurările actuale.

Până nu vom avea și din acest obiect manualele
 corespunzătoare ca din alte studii — nu poate fi vorba
 de o terminologie sistematică, iar până atunci vom
 aștepta indetulindu-ne și cu ce avem.

Epilog:

Dându-ne seamă despre împrejurarea, că termi-
 nologia nu numai a fizicii și a chemiei ci a tuturor
 studiilor din școala elementară are să fie subordonată
 tuturor regulilor ortoepice, ortografice și de limbă sau
 filologice, urmează în general, că aceasta terminologie
 nu se poate rezolvă corect și definitiv, decât prin in-
 dividui, cari cunosc cât de cât, dacă nu de tot — toate
 acelea limbi, din care limba română a făcut impru-
 muturi; un principiu dealtcum căruia au să urmeze și
 lexigrafi doritori de a ne da un dicționar bun al
 limbei.

Pentru atari lucruri însă se recer pregătiri și o
 cultură superioară, de care noi nu dispunem și nici
 putem dispune.

Noi dacă și după modestele noastre puteri nizuim
 a pune o petricică la înjghebarea terminologiei sau
 unificării limbei românești în instrucțiunea poporală —
 o facem, cerându-ni-se părerea, bucuros, — dar cei
 mai mari, ca Philippide, Maiorescu etc. au drepul, în
 ceea din urmă, ba le incumbă datorința națională să
 miște și aceasta pietricică, dacă noi nu o am așezat bine.

CRONICA.

Dar de crăciun. Atragem atențiunea părinților,
 de școale asupra colecției:

Biblioteca Copiilor și a Tinerimii A. O. Maior.
 din care a apărut acuma volumul al III-lea cu 20 de
 ilustrațiuni artistice și cu colaborarea prețioasă a dlor:

I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Oct. Goga,
 Maria Cunțan, I. A. Basarabescu și A. O. Maior,
 Volumul frumos și solid legat se vinde: În Austro-
 Ungaria: 1 cor. În România și străinătate: 1 Leu 30
 bani plus porto 15 bani. Toate trei volumele se pot
 comandă dela orice librărie românească și dela
 Administrația revistei „Luceafărul“. Sibiu (Nagyszeben).

Convocări. Desp. protopp. Boroșineu al Reuniunii
 învățătorilor rom. din protopp aradane I-VII își va
 țineă adunarea de toamnă Marți în 30 Octom (12 Noem.)
 a. c. în comuna Cermei, — la care sunt toți membrii
 despărțământului precum spriginitorii învățământului
 poporal invitați a participă. — *Programa*: 1. Chemarea
 Duhului sfânt la oarele 9. a m 2. Participarea și ascultarea
 prelegilor din școala învăț. din Cermei Simeon Albu. 3.
 Cuvântul de deschidere și bineventarea noului ppop.
 4. Constatarea membrilor prezenți. 5. Reflexiuni asupra
 prelegerilor ținute. 6. Esecutarea concluzelor adunării
 generale. 7. Prelegere practică din Aritmetică „despre
 monede“ prelucrată conform nouălor trepte formale
 de Pavel Dârlea. 8. Încasarea taxelor 9. Propunerii și
 interpelări 10. Fixarea proximei adunări 11—12. Auten-
 ticarea protocolului și încheerea. Boroșineu la 20 Oct.
 (2 Noem.) 1907. *Panel Dârlea*, președinte. *Iuliana Dârlea*,
 secretar.

— Despărțământul protopopesc Chișineu al „Re-
 uniunii învățătorilor gr. or. români din protopopiatele
 aradane I-VII“ își va țineă conferința de toamnă Luni,
 în 5/18 Noem. a. c. în comuna Otlaca, — la care
 conferință toți membrii despărțământului și spriginitorii
 școalei sunt poștiți a participă, *Programa*: 1. La oarele 9. a.
 m. chemarea Duhului sfânt și parastas pentru fericitul
 fost, președinte al Reuniunii T Ceontea. 2. Asistare
 la prelegerile învățătorului din loc Alexiu Turic. 3.
 Deciderea membrilor prezenți. 5. Reflexiuni asupra
 prelegerilor ținute. 6. Esecutarea concluzelor adunării
 generale. 7. Învățământul geografiei propus pe baza
 desemnului, lucrare didactică de D. Boariu. 8. Cetirea
 eventualelor dișertațiuni. 9. Încasarea tacselor. 10.
 Propuneri și interpelări. 11. Fixareo proximei adunări
 12. Încheerea. Nădab la 3 Noem. st. n. 1907. *Dimitrie*
Boari, președinte. *Traian Țabic* secretar.

— Despărțământul protopopesc Șiria al „Reuniunii
 învățătorilor rom. din protopp. aradane I—VII își va
 țineă proxima adunare Luni în 5/18 Novembre 1907
 în comuna Pâncota, pe lângă următoarea programă:
 1. Chemarea Duhului Sânt la oarele 8 1/2 a. m. 2. As-
 cultarea prelegerii în școala învățătorului I. Hălmăgian
 3. Deschiderea ședinței. 4. Reflexiuni asupra prelegerii
 ținute. 5. Raportul biroului. 6. Executarea concluzelor
 adunării generale. 7. Discuțiune asupra chestiilor șco-
 lare. 8. Propuneri și interpelări. 9. Fixarea ședinței
 proxime. 10. Încheere. Șiria, la 18/31 Octomvre 1907.
Alexiu Doboș, prezide. *Teodor Cherechean*, secretar.

Se află de vânzare și se pot comandă din Tipog-
 rafia diecezană din Arad următoarele:

„Statutul Organic“ al Bisericii gr. or. rom. prețul
 50 fil.

„Regulament“ pentru Organizarea învățământului
 în școalele poporale prețul 50 fil.

„Regulament“ pentru parohii prețul 20 fil.

„Regulament“ pentru Procedura la Alegerea de
 protoprezviter prețul 20 fil.

„Regulament“ pentru examenul de cvalificațiune
 învățătoarească instituttele pedagogice gr. or. rom. prețul
 20 fil.

Aviz catiheților !

În tipografia noastră diecezană din Arad, a apărut »*Liturgica ortodoxă*«, manual pentru școalele medii și populare. Prețul 70 fileri. Se poate procura dela tipografia noastră diecezană.

A apărut !

În tipografia noastră diecezană au apărut și să află de vânzare următoarele cărți școlare :

Curs practic de Limba română pentru cl. III., IV., V., și VI., ale școlii primare de I. Vuia în ediția III-a îndreptată. Prețul 60 fill.

Curs practic de Limba maghiară pentru clasele I, II și III ale școlii primare de Iuliu Vuia ediția III-a îndreptată prețul 50 fileri.

Curs practic de Istoria Ungariei pentru școalele populare de Iuliu Vuia ediția II-a îndreptată prețul unui exemplar 40 fileri.

Curs practic de Aritmetică pentru clasele 2, 3 și 4 ale școlii primare de Iuliu Vuia ediția II-a îndreptată prețul unui exemplar 60 fileri.

Cronică bibliografică.

Fă bine neamului tău. Ca să se înmulțască clasa industriașilor și între Români, redacțiunea foii „Meseriașul“ din Lugoj mijlocește gratis plasarea de băieți la meseriașii noștri, cari caută și întrebă tot mai mult după băieți, învățacei (șegirți, inși) la această redacțiune. La tăria neamului zidește tot natul, care ajută clasa aceasta redacțiunea „Meseriașul“ roagă deci pe tot iubitorul de neam Român să-i caute și să-i ceară întrevinerea pentru așezarea de atari băieți, căci ar avea totdeauna unde.

Preoților și învățătorilor mai săraci li-ar de foaia chiar pe jumătate prețul (pe 1 fl. 20) numai ca să-i angajeze la acvirarea de băieți pentru cariera industrială.

Adresa : Redacțiunea „Meseriașul“ Lugoj. C. Liuba, redactor.

„*Lucaafărul*“ Nr. 19—20 are următorul Sumar : M. S. Râmniceanu „Propilee“ artistice. V. Albu, Cântec (poezie); I. Agârbiceanu, Nepotriviri (nuvelă). I. U. Soricu, Cântec (poezie). G. Murnu, Monumente antice din Roma : Forul lui Cezar. Forul lui Vespasian și Nerva. Forul lui Traian. I. T. Soricu, Floare târzie (poezie). Virgil Caraivan, Ursul, Leul și Râsul (poveste). Nic. A. Berindei Petra. Maria Cunțan, Departe (poezie). I. U. Soricu, Liniște (poezie). D. Nanu, Unei logodnice (poezie). Cronică : Literatura pentru tinerime. Grigorescu. Noravuri Z. Bârsan și I. Agârbiceanu. Sărbările meseriașilor din Sibiu. Puterea întunerecului. La tribunal. Șiri. Poșta redacției.

Ilustrațiuni : Teiul lui Eminescu (din grădina Copoului — Iași). Interior de casă din Pianul de sus. Vederi din Roma : Forul roman.

Concurse.

În urma ordinului Veneratului Conzistor dela 23. Iulie (5. August) Nr. 4165/907 să escrie concurs pentru deplinirea parohiei de **cl. I-a** din **Arad-Gaiu**, protoprezviteratul Aradului, cu termen de **30 de zile** dela prima publicare.

Emolumentele sunt : 1) Casă parohială cu intravilan, și încât casa parohială să află în stare slabă

aceea s'a hotărât a se repara, eventual a se procura alta. 2) În birul preotesc dela 170 numere de case o măsură de grâu, iar dela jileri câte 1 cor. 3) Stolele uzuat.

Alesul va avea să primească ajutor din visteria statului sub numire de congruă, de după evalueațiunea lui.

Doritorii de a ocupa aceasta parohie sunt poțiti a-și subșterne recursele provăzute cu documentele recerute, adresate comitetului parohial, la oficiul protopopesc gr. or. rom. în Arad în termenul sus expus și în vederea §-lui 20 din Regulamentul pentru parohii, — să pot înfașșă înainte alegătorilor în vre-o Duminecă ori sărbătoare la sf. biserică din Arad-Gaiu spre a-și arată desteritatea în cele rituale și predică.

Arad-Gaiu din ședința comitetului parohial ținută în 21. Octom. (4. Noemvrie) 1907.

George Bran
preș. comit. par.

Nicolae Teretean
notar adhoc.

În conțelegere cu : *Vasilie Beleş* protopop tractual.

—□— 1—3

Pe baza ord. Ven. Conzistor Nr. 2357/1907 șc, prin aceasta se publică concurs pentru ocuparea postului învățătoresc, din **Cuieșd**, protopopiatul Peștes, cu termen de alegere pe **25 Nov. (8 Dec.)** 1907.

Emolumentele : 1) Bani 90 cor. 2) Bucate 170 cor. 3) Bani de fân 30 cor. 4) Pământ prețuit în 10 cor. 5) Zece cară de lemne, din cari se va încălzi și sala de învățământ. Întregirea sumei, la dotația legală dela stat.

Doritorii a ocupa postul acesta sunt avizați, ca recursele lor ajustate conform dispozițiilor statutare și regulamentare în vigoare, adresate comitetului parohial din Cuieșd, să le înainteze subscrisului protoprezviter în M. Telegd, până la 18 Nov. (1 Dec.) 1907 având dânsii a se prezentă, sub durata concursului, până cu 8 zile înainte de alegere, în vre-o Duminecă, sau sărbătoare, în sfânta biserică din Cuieșd, spre a-și arată desteritatea în cant și tipic.

Comitetul parohial.

Ioan Tr. Filip,
preș. com. par.

George Mateiu,
not. com. par.

În conțelegere cu : *Alexandru Munteanu* protoprezviter inspector școlar.

—□— 1—3

Pe baza rezoluțiunei Ven. Consistoriu din 9/22 Oct., a. c. Nr. 2228, se escrie de nou concurs pentru parohia de **clasa I, Ds. Forău** cu termen de **30 zile** dela prima publicare, cu observarea că în lipsa de recurenți de clasa primă se vor admite și cei de a doua.

Emolumentele sunt : a) casa parohială cu grădină; b) pământ parohial 6 holde catastrale; c) bir câte o vică cucuruz sfârmat; d) câte o zi de lucru dela casă; e) stolele uzuat; f) întregirea dotației dela stat conform evalueațiunei alesului.

Reflectanții au a-și trimitte recursurile ajustate conform Regulamentului în termenul prescris.

Beiuș, 22 Oct. (4 Nov.) 1907.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu : *Vasilie Papp*, protopop.

—□— 1—3

Pentru ndeplinirea stațiunei învățăorești **V. Șohodol**, tractul Vașcouli devenită vacantă prin abzicerea lui Cornel Coste prin aceasta se publică concurs cu termen de alegere pe **12/25 Noemvre** a. c. pe lângă următoarele emolumente :

Dela comuna parohială în bani., 600 cor., cvartir și grădină.

Ceice dorește a reflecta la acest post sunt poftiți a-și trimite rugărilor lor, ajustate conform §-lui 61 din reglamentul școlar și adresate comitetului parohial, subsemnatului adm: ppsc în Segyest p. u. Rieny producând și declarațiune că de când își formează dreptul la cvinevenal iar în vre-o Duminecă ori sârbătoare au să se prezenteze la sf. biserică din loc spre a-și arăta dexteritatea în cântare și tipic. Pentru cvinevenale și întregire de salar se va face recurs la stat.

V. Sohodol la 16/29 Sept 1907.

Vasilie Teaha
președinte

Traian Miclea
not. adhoc.

În conțelegere cu: *Moise Popoviciu* adm. ppsc.
—□— 2—3

Pentru îndeplinirea postului de paroh din comuna **Coroiu** se publică concurs cu termin de alegere în **21. Noemvrie (4 Decemvrie)** a. c.

Emolumentele din aceasta parohie de a **III cl.** sunt: pământ arător de 9. cubule cu competența de pășunat; birul dela 74 căși câte una bădie de grâu; stolele îndatinate și întregirea dotațiunii dela stat după pregătirile alesului, care va avea a se îngriji de locuință.

Recurenții au a-și înainta suplicele pe calea subscrisului la comitetul parohial.

Comitetul parohial

In conțelegere cu: *Petru Serbu* protopop.

—□— 2—3

Pentru îndeplinirea definitivă a parohiei de **cl. I.**, din **Moroda**, conform decisului Ven. Conzistor de sub Nr. 5462/1907, se escrie concurs, cu termin de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala“.

Emolumentele sunt: 1) uzufructul unei grădini și a sesiunii parohiale; 2) uzufructul a unui jug. și 800 □ de pământ estravilan, dat preotului din averea Br. Sina, ca recompensare pentru bir; 3) stolele îndatinate dela botez 60 fil., dela cununii 2 cor., estrase 2 cor., înmormântări mici 2 cor., înmormântări mari (eșirea sufletului, prohodul și petrecerea la cimiter) 6 cor., iar cu liturgie 8 cor., ori ce alte ceremonii la înmormântări se vor remunera după înțelegerea reciprocă; liturgii pentru ori ce ocaziuni, în zile de rând 2 cor., stințirea caselor nouă 1 cor., celelalte venite stolare după obiceiuri; și 4) întregirea venitelor dela stat.

Casă parohială nu este, iar dările publice le va solvi cel ales.

Reflectanții la această parohie sunt poftiți ca recursele ajustate conform Regulamentului și adresate comitetului parohial din Moroda, să le subștearnă P. On. Oficiu protopopesc gr. or. rom. din Borosjenő, având până la terminul regulamentar a se prezentă în sf. biserică din Moroda, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și 'n oratorie.

Din ședința com. parohial din Moroda, ținută la 12/25 Septemvrie 1907.

Nicolae Morodan,
președinte.

Mihai Vortan,
not. adhoc.

În conțelegere cu: *Ioan Georgia*, protoprezviter.
—□— 3—3

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunii învățătorești din **Govoșdia**, pe baza dispusețiunii Ven. Conz. de sub Nr. 5530/1907, se escrie concurs din oficiu, cu termin de **30 zile** dela prima publicare în „Biserica și Școala“.

Beneficiile sunt: 1. Dela stat ajutorul votat sub Nr. 60728/1906, 392 cor.; 2. Dela comună întregirea până la 800 cor.

Recursele ajustate regulamentar și adresate comitetului par. să se subștearnă oficiului ppsc gr. or. rom. din Buteni (Buttyin com. Arad), având recurenții a se prezentă în terminul de sus în sf. bis. spre a-și arăta desteritatea în cele rituale. Alesul e îndatorat a purtă și cantoratul precum a conduce și școala de repetiție.

Trăian I. Magier pprezviter inspector școl.

—□— 3—3 G.

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătorești vacantă din **Tăgădău**, se publică concurs cu termin de alegere în **11/24 Noemvrie** a. c.

Salarul e: 600 cor., cu locuință acomodată și grădină de legume precum și stolele cantonale îndatinate. Recurenții au a-și înainta documentele pe calea subscrisului protopop la comitetul parohial până cu 7 zile înainte de alegere.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Petru Serb*, protopop.

—□— 3—3

Pentru îndeplinirea postului de învățător dela școala confesională ort. rom. din **Chiraleu** (Királyi) se escrie concurs cu termin de alegere pe **21 Nov. (4 Decemvre)** 1907.

Emolumentele sunt: în bani 600 cor.; cortel cu grădină și stolele cantonale dela funcțiunile obveninde. Alesul va avea să provadă cantoratul în biserică și să conducă școala de repetiție fără altă remunerațiune.

Dela recurenți să poștește cu recursele provăzute cu documentele prescise în §-ul 61 din Begulament și adresate comitetului parohial din Chiraleu, să le subștearnă subscrisului oficiu protopopesc în Oradea-mare, până la 17/30 Noemvre a. c., iar până la terminul de alegere a se prezentă în vre-o Duminecă ori sârbătoare în sfta biserică de acolo spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Toma Pacala* protopop insp. școlar.
—□— 3—3

➔ **Compactor român în Arad** ➔

Iustin Ardelean

Strada Weitzer János Nr. 13.

**Execută grabnic și prompt
tot soiul de lucrări, atingătoare de
aceasta branșe.**

Legătură fină și durabilă.

Prețuri moderate.

14

